

Proceder handlu ludźmi

Jednym z najbardziej opłacalnych procederów na świecie jest handel żywym towarem, który co roku przysparza handlarzom około 7 miliardów zysku¹. Mimo tego, iż proceder ten jest zabroniony, to i tak corocznie milion ludzi pada jego ofiarą. Definicji handlu ludźmi jest wiele i choć różnią się one nieco od siebie, to jednak zawierają wspólne cechy (w tabeli 1 „x” oznacza, że dana cecha występuje w definicji, zaś „-”, że ona nie występuje). Aby można było mówić o handlu ludźmi sprawca musi użyć określonych metod i środków do tego procederu oraz działać w celu wykorzystania ofiary w przeważającej mierze do prostytucji i innych form wykorzystania seksualnego (tab. 1).

Tabela 1. Wspólne cechy definicji handlu ludźmi

Cecha/miejsce występowania		Kodeks Karny	Protokół z Palermo	Decyzja ramowa Rady z 19.07.2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi	Protokół fakultatywny do konwencji o sprawach dziecka	Konwencja Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi	Konwencja o Europolu
		2	3	4	5	6	7
Środek	werbunek	x	x	x	-	x	-
	transport	x	x	-	-	x	-
	dostarczanie	x	-	-	-	-	-
	przekazywanie	x	x	x	x	x	-
	przechowywanie	x	x	x	-	x	-
	przyjmowanie	x	x	-	-	x	-
Metoda	użycie siły lub przemocy	x	x	x	-	x	x
	groźba bezprawna	x	x	-	-	x	x

¹ Handel ludźmi – współczesne niewolnictwo, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2006, s. 7.

	1	2	3	4	5	6	7
Metoda	uprowadzenie	x	x	-	-	-	-
	podstęp, oszustwo	-	x	x	-	x	-
	wprowadzenie w błąd	x	x	-	-	-	-
	nadużycie zależności	x	x	x	-	x	x
	wykorzystanie słabości	x	x	x	-	x	-
Korzyść majątkowa	udzielenie lub przyjęcie	x	x	x	x	x	x
	Cel	wykorzystanie	x	x	-	-	x
Rodzaj celu	prostytcja	x	x	x	-	x	x
	pornografia	x	-	x	-	-	-
	inne formy wykorzystania seksualnego	x	x	x	-	x	x
	praca przymusowa	x	x	x	-	x	-
	niewolnictwo	x	x	x	-	x	-
	pozyskiwanie narządów	x	x	-	-	x	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie definicji

Poniżej zaprezentowano treści poszczególnych definicji²

Handel ludźmi przybiera różne formy. Jedną z nich jest werbowanie ludzi dla późniejszego wykorzystywania ich w przemyśle erotycznym. Choć niektórzy są świadomi tego, iż będą pracować w branży seksualnej, to jednak nie wiedzą nic o warunkach w jakich przyjdzie im żyć. Ludzie ci na każdym kroku są oszukiwani, zabiera się im dokumenty by nie mogli uciec, a groźbą, przymusem fizycznym lub psychicznym zmusza się ich do prostytucji³. Za handel ludźmi należy również uznać zmuszanie ludzi do ciężkiej pra-

² Nowelizacja Kodeksu karnego z 08.09.2010 r. wprowadziła definicję handlu ludźmi art. 115 § 2 brzmiącą: „Handlem ludźmi jest werbowanie, transport, dostarczenie, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osoby z zastosowaniem: przemocy lub groźby bezprawnej, uprowadzenia, podstępu, wprowadzenia w błąd albo wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, nadużycia stosunku zależności, wykorzystania krytycznego położenia lub stanu bezradności, udzielenia albo przyjęcia korzyści majątkowej lub osobistej albo jej obietnicy osobie sprawującej opiekę lub nadzór nad inną osobą – w celu jej wykorzystania, nawet za jej zgodą, w szczególności w prostytucji, pornografii lub innych formach seksualnego wykorzystania, w pracy lub usługach o charakterze przymusowym, w żebractwie, w niewolnictwie lub innych formach wykorzystania poniżających godność człowieka albo w celu pozyskania komórek, tkanek lub narządów wbrew przepisom ustawy”.

³ Protokół z 15.11.2000 r. o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, Dz.U. z 2005 r. Nr 18, poz.160. Zgodnie z art. 3 handel ludźmi oznacza „werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób z zastosowaniem groźb lub

cy w rolnictwie, budownictwie, czy fabrykach, która przypomina warunki pracy niewolniczej. Praca przymusowa rozumiana jest jako: „presja wywierana na kogoś, mająca zniewalać do działania wbrew woli działającego, konieczność, przymuszanie, rzadziej przymuszanie się”⁴. W przypadku pracy przymusowej mamy do czynienia z uprzedmiotowieniem człowieka i nieposzanowaniem jego godności⁵. Istnieją również przypadki handlu ludźmi w celu zawarcia małżeństwa. Chyba najbardziej drastycznym zjawiskiem jeśli chodzi o handel żywym towarem jest sprzedaż ludzi w celu pobrania od nich organów. Ofiarami tej ostatniej formy handlu ludźmi padają przede wszystkim osoby młode, cieszące się dobrym zdrowiem, dlatego że są dla sprawców „doskonałymi dawcami”.

Przy wyborze ofiary sprawca kieruje się różnymi kryteriami. Wszystko zależy od tego, jaki rodzaj pracy taka osoba będzie wykonywać za granicą. Preferowani są młodzi ludzie, między 16 a 25 rokiem życia, szczególnie kobiety, chcące się wyrwać z małego miasteczka, które słabo znają język i obce kraje. Wybiera się te z nich, które mają trudną sytuację życiową, bowiem perspektywa zarobienia dużych pieniędzy działa kusząco. Kiedy

---

użyciem siły lub też z wykorzystaniem innej formy przymusu, uprowadzenia, oszustwa, wprowadzenia w błąd, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystanie prostytucji innych osób lub inne formy wykorzystania seksualnego, pracę lub usługi o charakterze przymusowym, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”.

⁴ Decyzja ramowa Rady 2002/629/WSiSW z 19.7.2002 r. w sprawie zwalczania handlu ludźmi, Dz. Urz. WE L Nr 203 z 1.8.2002 r., s. 1, art. 1 „Każde Państwo Członkowskie podejmuje środki konieczne dla zapewnienia, że karalne są następujące czyny: „werbowanie, przewóz, przekazywanie, przechowywanie, dalsze przyjmowanie osoby, włącznie z wymianą lub przeniesieniem kontroli nad tą osobą, gdy: dzieje się to przy użyciu przymusu, siły lub zastraszenia, w tym uprowadzenia, lub dzieje się to przy użyciu oszustwa lub nadużycia finansowego, lub ma miejsce nadużycie władzy lub sytuacji wrażliwości, które powoduje, że osoba nie ma w rzeczywistości prawdziwego i nadającego się do zaakceptowania wyboru innego niż poddanie się wykorzystaniu, lub oferowane lub przyjmowane są opłaty lub korzyści dla uzyskania zgody osoby mającej kontrolę nad inną osobą do celów wyzysku pracy lub usług tej osoby, w tym w formie co najmniej przymusowej lub obowiązkowej pracy lub usług, niewolnictwa lub praktyk podobnych do niewolnictwa oraz poddaństwa, lub do celów wyzysku prostytucji innych osób lub innych form wykorzystania seksualnego, w tym pornografii”.

⁵ Protokół fakultatywny z 25.5.2000 r. do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii, Dz.U. z 2007 r. Nr 76, poz. 494, art. 2 „Handel dziećmi oznacza jakiegokolwiek działanie lub transakcję, w drodze której dziecko przekazywane jest przez jakąkolwiek osobę lub grupę osób innej osobie lub grupie za wynagrodzeniem lub jakąkolwiek inną rekompensatą”.

sprawca wybierze już sobie „przyszłą ofiarę”, wówczas następuje drugi etap werbunku tzw. rekrutacja, w czasie której należy skłonić daną osobę do wyjazdu. Przybiera ona różne formy. Werbownicy często sami odwiedzają kluby nocne i dyskoteki, by w ten sposób zdobyć zaufanie młodych ludzi i nawiązać z nimi kontakt. Z luźnej rozmowy wypływa oferta pracy, lecz jedynym warunkiem jest natychmiastowe podjęcie decyzji. Inną formą są ogłoszenia umieszczone w prasie o pracy z granicą w roli opiekunki do dziecka, pomocy domowej lub kelnerki, gdzie od kandydata nie wymaga się żadnego doświadczenia, a oferuje się sówite wynagrodzenie. Gdy te formy werbunku nie zdadzą rezultatu wówczas w ostateczności stosowaną metodą jest uprowadzenie⁶.

Najbardziej drastycznym etapem w procederze handlu ludźmi jest moment przejścia kontroli nad ofiarą. Odbywa się to zazwyczaj przy wykorzystaniu siły fizycznej. Po przekroczeniu granicy kobiety są bite i gwałcone, robi się im zdjęcia, by potem móc je szantażować. Zwerbowanym grozi się, że gdy będą chcieli uciec, stanie się krzywda nie tylko im samym, ale i ich bliskim. Dla pewności sprawcy zabierają ofiarom dokumenty i straszą skorumpowaną policją. Inną formą przejścia całkowitej kontroli nad ofiarą jest uzależnienie jej od środków odurzających, czy alkoholu. Możliwe jest także uzależnienie finansowe ofiary, szczególnie kobiet od sprawcy czynu. Działa wówczas tzw. „mechanizm długu”- zleceniodawca egzekwuje od kobiety sumę pieniędzy jaką zapłacił za nią pośrednikowi. Gdy kobieta oddaje pieniądze, by spłacić dług, wówczas dowiaduje się, że powstał kolejny za wyżywienie, czy mieszkanie. Jest to reakcja łańcuchowa, kobieta nie jest w stanie nigdy spłacić długu⁷.

---

⁶ Konwencja Rady Europy z 16.5.2005 r. w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi, Dz.U. z 2009 r. Nr 20, poz. 107, art. 4 a „handel ludźmi” oznacza werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób, z zastosowaniem groźby lub użyciem siły, bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstęp, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści dla uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą, w celu wykorzystania. Wykorzystanie obejmuje, jako minimum, wykorzystywanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów”.

⁷ *Handel ludźmi – współczesne niewolnictwo*, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2006, s. 8. Zgodnie z Konwencją o Europolu przez handel ludźmi rozumie się „...poddanie osoby rzeczywistej i bezprawnej kontroli innych osób poprzez użycie przemocy lub groźb, lub przez nadużycie władzy lub intrygę, szczególnie e celu odnoszenia korzyści z prostytutki, form seksualnego wykorzystywania i napastowania nieletnich lub handlu porzuconymi dziećmi”.

Czynników sprzyjających handlu ludźmi jest wiele. Najważniejsze z nich to czynniki ekonomiczne i socjalne⁸. Z powodu bezrobocia i ubóstwa, by poprawić własne warunki bytowe ludzie decydują się na migrację. Powodem migracji mogą być również problemy o charakterze socjalnym takie jak: przemoc w rodzinie, alkoholizm, czy wykorzystywanie. Oddziaływanie tych czynników wywołuje chęć wyrwania się z owego środowiska.

Proceder handlu ludźmi przybiera olbrzymie rozmiary, jednak liczba zakończonych postępowań jest niewielka, co świadczy o tym, że sprawy te są trudne do prowadzenia i długo się toczą, a organy ścigania nie są w stanie zebrać wystarczającą ilość dowodów i zeznań świadków⁹. Niska liczba zakończonych postępowań jest wynikiem tego, że ofiary handlu żywym towarem boją się zeznawać i ukrywają ten etap swojego życia. W ciągu 15 lat, od 1995 roku do 2009 włącznie, zakończono jedynie 596 postępowań. Najmniej postępowań zakończono w 1999 roku – 17 i w roku 2002 – 19, jednak w ostatnich latach dominuje tendencja wzrostowa. W roku 2009 zakończono 109 spraw, czyli prawie 6 razy więcej niż w roku 2002. Wynik ten byłby zadowalający gdyby wobec większości sprawców wniesiono akty oskarżenia, wówczas można byłoby mówić o tym, że zмова milczenia wśród ofiar została przerwana, niestety w 2009 roku tylko w 39 sprawach (35,7%) wniesiono do sądów akty oskarżenia.

W ciągu 15 lat, na 596 zakończonych postępowań, 63% z nich tj. 377 spraw zakończyło się wniesieniem aktu oskarżenia, zaś pozostała część 37% spraw została umorzona. Najwięcej aktów oskarżenia w stosunku do ilości zakończonych postępowań zapadło w 1995 i 2000 roku. W 1995 roku na 20 zakończonych spraw w 18 przypadkach sprawcy usłyszeli akt oskarżenia (90%), zaś w 2000 roku odsetek ten wynosił 88,4%, czyli 38 na 43 sprawy zakończyły się wniesieniem oskarżenia przeciwko sprawcy czynu. Najmniej tych aktów, jak już wcześniej zostało wspomniane, wniesiono w 2009 roku. (tab. 2).

Jeżeli chodzi o liczbę umorzonych spraw, to do 2008 roku włącznie (ze względu na brak danych w 2009 roku) umorzono 149 spraw tj. 30%. Wynika z tego, że skoro na przestrzeni 15 lat łącznie zakończono 596 spraw, to w 2009 roku musiało zostać umorzonych 70 z nich, jednak nie wiadomo z jakiej przyczyny. Ogólnie rzecz ujmując, w 81% przypadków tj. w 121 sprawach, najczęstszym powodem umorzenia był fakt, iż przestępstwo nie

---

⁸ *Glosariusz*, La Strada 2002, www.strada.org.pl 17.03.2011 r.

⁹ *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. VII, Warszawa 1965, s. 574.

zaistniało w ogóle, zaś w pozostałych 28 sprawach powodem umorzenia było niewykrucie sprawcy (tab. 3).

Tabela 2. Postępowania w sprawach o handel ludźmi

Rok	Ilość zakończonych postępowań	Ilość spraw zakończonych wniesieniem aktu oskarżenia	Ilość spraw umorzonych
1995	20	18	2
1996	33	26	7
1997	37	31	6
1998	41	25	16
1999	17	14	3
2000	43	38	5
2001	49	35	14
2002	19	11	8
2003	45	30	15
2004	25	18	7
2005	31	19	12
2006	26	17	9
2007	48	28	20
2008	53	28	25
2009	109	39	b.d.
Ogółem	596	377	149*

b.d. – brak danych

* – suma bez roku 2009.

•ródło: opracowanie własne na podstawie danych www.mswia.gov.pl 17.03.2011 r.

Tabela 3. Przyczyna z powodu której umorzono postępowanie

Rok	Ilość spraw zakończonych umorzeniem	
	wobec niewykrucia sprawcy	wobec niezaistnienia przestępstwa
1	2	3
1995	—	2
1996	1	6
1997	1	5
1998	2	14
1999	—	3
2000	1	4
2001	6	8

Proceder handlu ludźmi

1	2	3
2002	4	4
2003	4	11
2004	2	5
2005	2	10
2006	—	9
2007	1	19
2008	4	21
2009	b.d.	b.d.
Ogółem*	28	121

b.d. – brak danych.

* – w podsumowaniu nie uwzględniono roku 2009.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.mswia.gov.pl 17.03.2011 r.

Okazało się, że na przełomie 15 lat, 3781 osób zostało pokrzywdzonych w wyniku handlu ludźmi. Najwięcej, bo aż 1021 osób, tj. 27% wszystkich ofiar z tych lat, padło ofiarą procederu w 2007 roku, zaś w roku 2009 było 611 ofiar handlu żywym towarem. Do momentu wejścia Polski do UE, a więc do 2004 roku (przez 9 pierwszych analizowanych lat), łącznie pokrzywdzonych zostało 1511 osób. Liczba ta znacznie wzrosła w momencie otwarcia granic, bowiem przez kolejne 6 lat, od roku 2004 ofiarami handlu ludźmi padło 2270 osób, czyli o około 67% więcej ofiar niż przed wejściem do UE (tab.3).

Bardzo mały odsetek pokrzywdzonych osób korzysta z ochrony Policji. Polskie prawo nie gwarantuje ochrony ofiarom handlu ludźmi, dlatego też pokrzywdzeni tym procederem boją się zeznawać. W 2002 roku tylko 11 pokrzywdzonych korzystało z ochrony Policji, co wobec 167 pokrzywdzonych tym czynem stanowi niecałe 7% pokrzywdzonych. W kolejnych latach liczba osób korzystających z ochrony Policji jeszcze bardziej się zmniejszyła, do 2 osób w 2004 roku. W latach 2005-2007 żadna ofiara nie skorzystała z takiej pomocy, zaś w 2008 roku tylko 4 ofiary na 315 pokrzywdzonych tym procederem objętych zostało ochroną (tab. 4).

Tabela 4. Ofiary handlu żywym towarem

Rok	Ilość osób pokrzywdzonych	Liczba ofiar korzystająca z ochrony Policji	Liczba ofiar poniżej 15 roku życia
1	2	3	4
1995	205	—	—

1	2	3	4
1996	232	—	—
1997	163	—	—
1998	109	—	—
1999	109	—	—
2000	172	—	—
2001	93	—	—
2002	167	11	18
2003	261	3	21
2004	98	2	2
2005	99	0	10a
2006	126	0	9
2007	1021	0	4b
2008	315	4	4c
2009	611	—	—
Ogółem	3781		

a – 10 osób w wieku 16 i 17 lat

b – *Handel ludźmi – współczesne niewolnictwo*, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2006, s. 7.

c – 5 osób w wieku 17 lat i 2 osoby w wieku 16 lat

„—” – oznacza brak danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.mswia.gov.pl 17.03.2011 r.

Dzieci i młodzież są dobrym „towarem” jeśli chodzi o handel ludźmi. Powodem ich werbunku są: przemyt narkotyków, zmuszanie do pracy niewolniczej lub żebractwa. Szerzy się również nielegalna adopcja lub wykorzystywanie nieletnich do pornografii dziecięcej¹⁰. Przez 7 lat, od 2002 do 2008 roku łącznie, 68 młodocianych padło ofiarą handlu żywym towarem. Stanowi to 3,3% wszystkich pokrzywdzonych w tych latach. Najwięcej młodocianych padło ofiarami w 2002 i 2003 roku odpowiednio 18 i 21 ofiar (tab. 4).

zupełnie odwrotną zależność niż w przypadku pokrzywdzonych da się zaobserwować analizując liczbę osób oskarżonych o handel ludźmi. Przed wejściem do UE więcej osób było oskarżonych o ten proceder, zaś teraz liczebność ta zmalała. Może to sugerować, że po otwarciu granic trudniej jest udowodnić sprawcy, że wywiózł osobę za granicę bez jej zgody. Do 2004 roku łącznie oskarżono 612 sprawców, zaś po wejściu do UE do

¹⁰ T. Bulenda, *Przymus pracy i wykorzystywanie pracowników- aspekty etyczne i prawne*, [w:] *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, red. Z. Lasocik, Warszawa 2006, s. 291.

roku 2009 prawie o połowę mniej tj. 336 sprawców. Najwięcej osób o handel żywym towarem oskarżono w 2003 roku, tj. 134 sprawców, co stanowi 14 % wszystkich oskarżonych (tab. 5).

Tabela 5. Liczba osób oskarżonych o handel ludźmi

Rok	Ilość osób oskarżonych	Rok	Ilość osób oskarżonych
1995	43	2003	134
1996	59	2004	39
1997	58	2005	42
1998	64	2006	36
1999	24	2007	62
2000	119	2008	78
2001	71	2009	79
2002	40	Ogółem	948

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.mswia.gov.pl 17.03.2011r.

Handlem żywym towarem zajmują się nie tylko rodowici obywatele, którzy werbują swoich krajanów, ale również cudzoziemcy. Na przestrzeni 8 lat, od 2001 do 2008 roku łącznie, 96 cudzoziemców oskarżonych zostało o handel żywym towarem, co stanowi 19% wszystkich oskarżonych o ten proceder w tych latach. Wśród oskarżonych cudzoziemców najwięcej było obywateli Bułgarii, stanowili oni około 49% wszystkich oskarżonych cudzoziemców o ten proceder. Nieco mniej, bo 30% wszystkich oskarżonych stanowili obywatele Ukrainy. Pozostałą część zbiorowości tj. 21% stanowili cudzoziemcy różnych narodowości: obywatele Niemiec, Turcji, Wietnamu, Rosji i inni (tab. 6).

Tabela 6. Cudzoziemcy oskarżeni o handel ludźmi

Obyw.	Bułgaria	Ukraina	Turcja	Albania	Hiszpania	Niemcy	Wietnam	Moldawia	Rosja	Rumunia	RAZEM	
Rok	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2001	16	-	3	1	1	-	-	-	-	-	-	21
2002	7	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	10
2003	7	21	-	-	-	1	1	-	1	-	-	31
2004	5	-	1	-	-	-	3	-	-	1	-	10

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2005	2	-	-	-	-	2	-	-	-	-	4
2006	4	2	-	-	-	-	-	-	-	-	6
2007	1	3	-	-	-	-	-	3	-	-	7
2008	5	-	-	-	-	2	-	-	-	-	7
Ogółem	47	29	4	1	1	5	4	3	1	1	96

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.mswia.gov.pl 17.03.2011 r.

W handlu ludźmi przedmiotem transakcji jest człowiek, który na ogół ma przynieść korzyści majątkowe przez wykonywanie określonej pracy, świadczenie usług lub będąc „źródłem” organów¹¹. Definicja handlu ludźmi jest bardzo szeroka. Jak już wcześniej stwierdzono, przyczyn dla których odbywa się ten proceder jest wiele, jednak najczęściej z nich tyczy się usług seksualnych, o czym świadczą dane policyjne. W Polsce status prawny zjawiska prostytucji nie jest do końca uregulowany, bowiem sama prostytucja nie jest zabroniona. Karalne jest natomiast nakłanianie innej osoby do tego procederu (stręczycielstwo), czerpanie korzyści z czyjegoś prostytuowania się (sutenerstwo), jak również ułatwianie świadczenia usług seksualnych w zamian za przysporzenie majątkowe (kuplerstwo)¹². Sprawcy handlu żywym towarem dla celów prostytucyjnych preferują młode kobiety między 20 a 30 rokiem życia, cieszące się znakomitą zdrowiem, przeważnie wolne, nie mające wysokiego wykształcenia, potrzebujące pieniędzy¹³.

W ciągu 5 analizowanych lat (2004-2008) stwierdzono najczęściej przestępstw polegających na stręczycielstwie, sutenerstwie i kuplerstwie. Średnio, rocznie popełnianych jest 298 tego typu przestępstw, zaś w badanym okresie łącznie popełniono ich 1488. Najwięcej tego typu czynów, bo blisko 30% ogółu przestępstw z art. 204 § 1 i § 2 k.k., miało miejsce w 2005 roku, tj. 422. W badanym okresie stwierdzono także 213 przypadków zmuszania do uprawiania prostytucji (art. 203 k.k.) i 170 przestępstw polegających na publicznym prezentowaniu treści pornograficznych (art. 202 § 1 k.k.). W owym okresie zdarzyło się również 16 przypadków uprowadzeń osób, w celu uprawiania przez nie prostytucji za granicą (art. 204 § 4 k.k.). Natomiast przestępstw stricte dotyczących handlu ludźmi (art. 253 § 1 k.k.)

¹¹ I. Dawid-Olczyk, A. Dośpiał, *Handel ludźmi. Informacje o zjawisku 2004*, wyd. NOKTUS, 2004, s. 16.

¹² I. Dawid – Olczyk, A. Dośpiał, *Handel ludźmi. Informacje o zjawisku 2004*, wyd. NOKTUS, 2004, s. 16.

¹³ *Handel ludźmi – współczesne niewolnictwo*, red. W. Pływaczewski, Olsztyn 2006, s. 26.

stwierdzono łącznie 163, z czego najwięcej tj. 60 w roku 2008. Wśród danych statystycznych zanotowano również 1 przypadek nielegalnej adopcji, który miał miejsce w 2005 roku (tab. 7).

Z prezentowanej analizy wynika, że niemalże wszystkie stwierdzone przestępstwa zostały wykryte, o czym świadczą wysokie wskaźniki wykrywalności. Najwyższy wskaźnik wykrywalności – 100% – odnotowano przy nielegalnej adopcji, w przypadku przestępstw z art. 204 § 1 i § 2 k.k., wskaźnik wykrywalności wynosi 98,5%, zaś przy przestępstwie handlu ludźmi (art. 253 § 1 k.k.) 95,7%. Najmniejszą wykrywalnością na poziomie 65,3% cechują się przestępstwa polegające na publicznym prezentowaniu treści pornograficznych (tab. 7).

Tabela 7. Liczba przestępstw stwierdzonych i wykrytych w latach 2004-2008

Rok	Liczba przestępstw stwierdzonych i wykrytych											
	art. 253 § 1*		art. 253 § 2**		art. 202 § 1		art. 203		art. 204 § 1 i § 2		art. 204 § 4***	
	S	W	S	W	S	W	S	W	S	W	S	W
2004	44	42	0	0	20	17	46	43	376	368	6	6
2005	19	17	1	1	25	16	35	32	422	412	3	2
2006	18	15	0	0	31	16	42	42	205	202	3	3
2007	22	23	0	0	46	28	55	51	271	268	1	1
2008	60	59	0	0	48	34	35	34	214	215	3	2
SUMA	163	156	1	1	170	111	213	202	1488	1465	16	14

S – przestępstwa stwierdzone

W – przestępstwa wykryte

* – po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) art. 253 § 1 k.k. został zastąpiony art. 189 a § 1 k.k.

** – po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) art. 253 § 2 k.k. został zastąpiony art. 211 a § 1 k.k.

*** – art. 204 § 4 po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) został skreślony

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych www.policja.pl 17.03.2011 r.

Z przeprowadzonych badań wynika, że w ciągu 5 lat wykryto 79 sprawców zajmujących się stricte handlem ludźmi, z czego 77% sprawców stanowili mężczyźni, a pozostałe 23%, tj. 18 sprawców – kobiety. Najwięcej sprawców tego procederu ujawniono w roku 2007 – 23. W tym czasie wykryto też jednego sprawcę zajmującego się nielegalną adopcją. Publicznym prezen-

towaniem treści pornograficznych zajmowało się 81 sprawców. W tym przypadku zdecydowana większość z nich, blisko 92% wszystkich sprawców, to mężczyźni. Najwięcej tego typu czynów zanotowano w roku 2008 tj. 28, co stanowi blisko 35% wszystkich tego rodzaju czynów w badanych latach. Kobiet zajmujących się tym procederem do roku 2006 włącznie nie było w ogóle, dopiero w 2 ostatnich analizowanych latach znalazło się 7 kobiet zajmujących się publicznym prezentowaniem treści pornograficznych. Bardzo liczną grupę stanowią sprawcy oskarżeni o zmuszanie do prostytucji. W ciągu 5 analizowanych lat odnotowano 236 takich przypadków, z czego najwięcej, bo 31 czynów w roku 2006. Wśród sprawców znalazło się 29 kobiet i 207 mężczyzn. Najliczniejszą grupę sprawców stanowią zajmujący się przestępstwem z art. 204 § 1 i 2 k.k, a więc: stręczycielstwem, sutenerstwem i kuplerstwem. Ogólnie wykryto w tych latach 746 sprawców, z czego, jak można się domyślić, zdecydowaną większość tj. 72% sprawców stanowili mężczyźni. Kobiet posądzonych o ten proceder było 207. Liczba dokonanych tego rodzaju przestępstw w każdym z analizowanych lat przekraczała 100 czynów. Najwięcej, bo 196 czynów zanotowano w 2005 roku. Chociaż niewielki odsetek (od 2-4 sprawców rocznie), ale jednak znaczący w całej analizie stanowią sprawcy, którzy uprowadzają ludzi w celu uprawiania przez nich prostytucji za granicą. Przez 5 lat było 13 sprawców posądzonych o ten czyn – 9 mężczyzn i aż 4 kobiety, co stanowi 30% (tab. 8).

Przy tego typu przestępstwach nie można mówić o jakiejś jednoznacznie rosnącej lub malejącej tendencji. Są lata, kiedy tego rodzaju przestępstw jest więcej, a w innym roku mniej, wszystko zależy od „zapotrzebowania” sprawcy.

Tabela 8. Sprawcy handlu ludźmi wg artykułów

Rok	Sprawcy																		
	art. 253 § 1*			art. 253 § 2**			art. 202 § 1			art. 203			art. 204 § 1 i § 2			art. 204 § 4***			
	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	Ogółem	Kobieta	Mężczyzna	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
2004	21	2	19	-	-	-	14	-	14	29	5	24	186	44	142	4	2	2	
2005	9	2	7	1	-	1	9	-	9	17	3	14	196	52	144	1	1	2	
2006	9	4	5	-	-	-	11	-	11	31	6	25	104	31	73	2	-	2	
2007	23	7	16	-	-	-	19	3	16	26	11	15	122	39	83	2	-	3	

Proceder handlu ludźmi

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
2008	17	3	14	-	-	-	28	4	24	23	4	19	138	41	97	4	1	-
SUMA	79	18	61	1	-	1	81	7	74	236	29	207	746	207	539	13	4	9

* – po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) art. 253 § 1 k.k. został zastąpiony art. 189 a § 1 k.k.

** – po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) art. 253 § 2 k.k. został zastąpiony art. 211 a § 1 k.k.

*** – art. 204 § 4 po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) został skreślony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych – www.policja.pl 17.03.2011r.

Z badań wynika, że nie odnotowano żadnych pokrzywdzonych przestępstwem stręczycielstwa, sutenerstwa, czy kuplerstwa, czyli z przestępstw, które są najczęściej popełniane. Świadczy to o tym, że ofiary boją się ujawnić i nie składają zeznań. Powodem niezeznawania jest wstyd oraz obawa przed sprawcą czynu. Szczegółowe dane dotyczące pokrzywdzonych zawiera tabela 9.

Tabela 9. Pokrzywdzeni przestępstwem handlu ludźmi

Rok	Pokrzywdzeni											
	art. 253 § 1*			art. 202 § 1			art. 203			art. 204 § 4***		
	Ogółem	Cudzoziemcy	Małoletni	Ogółem	Cudzoziemcy	Małoletni	Ogółem	Cudzoziemcy	Małoletni	Ogółem	Cudzoziemcy	Małoletni
2004	35	3	3	17	-	-	47	2	5	9	-	-
2005	17	12	-	27	-	-	34	-	5	5	-	-
2006	16	-	-	24	-	-	44	4	2	2	-	-
2007	859	-	-	29	-	-	38	-	11	1	-	-
2008	62	14	-	31	-	-	28	2	-	4	-	-
SUMA	989	-	-	128	-	-	191	-	-	21	-	-

„-” – oznacza brak danych

* – po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) art. 253 § 1 k.k. został zastąpiony art. 189 a § 1 k.k.

*** – art. 204 § 4 po nowelizacji Kodeksu Karnego z 08.09.2010 r. (Dz. U. 2010, nr 98, poz. 626) został skreślony

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych – www.policja.pl 17.03.2011 r.

Ogółem, w badanym okresie zanotowano 989 pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi, 128 pokrzywdzonych prezentowaniem treści pornograficznych, 191 zmuszonych do uprawiania prostytucji i 21 uprowadzonych w celach świadczenia usług seksualnych. Najwięcej pokrzywdzonych handlem ludźmi zanotowano w 2007 roku. Wówczas było 859 pokrzywdzonych, co stanowi blisko 87% wszystkich pokrzywdzonych tym czynem i jest ponad 24 razy więcej pokrzywdzonych w tym roku w porównaniu z rokiem 2004. W badanym okresie jeśli chodzi o typowy handel ludźmi to procederowi temu padło 3 małoletnich i 29 cudzoziemców. Ze 191 osób zmuszonych do uprawiania prostytucji znalazło się 8 cudzoziemców i 23 małoletnich. Najwięcej pokrzywdzonych tym czynem było w roku 2004 – 47 ofiar. Jeśli chodzi o przestępstwo prezentowania treści pornograficznych to najczęściej bo 31 przypadków miało miejsce w 2008 roku, zaś w 2004 roku aż 9 osób zostało uprowadzono w celach uprawiania przez nie prostytucji. Stanowi to blisko 43% wszystkich uprowadzonych (tab. 8).

Przedmiotem transakcji w handlu ludźmi, jak już zostało wspomniane jest żywy człowiek, który ma przynieść sprawcy czynu konkretną korzyść majątkową poprzez przeważnie wykonywanie określonej pracy. Z badań wynika, że najczęściej praca ta wiąże się z branżą seksualną, bowiem jest ona najbardziej opłacalna. Średnio, rocznie 298 osób analizując lata 2004–2008 pada ofiarami sprawców zajmujących się stręczycielstwem, sutenerstwem lub kuplerstwem. W tym okresie wykryto również 213 przypadków zmuszania do prostytucji, 170 przypadków publicznego prezentowania treści pornograficznych oraz 16 uprowadzeń. Przeżycia ofiar handlu ludźmi są olbrzymie, dlatego też boją się oni i zarazem wstydzą ujawniać ten etap swojego życia. Rzadko korzystają z ochrony Policji, co jeszcze bardziej potęguje strach przed sprawcą czynu. Taka postawa pokrzywdzonych często daje „swoiste” przyzwolenie sprawcom czynu na działanie przestępcze, gdyż czują się oni bezkarni, wiedzą, że bez zeznań ofiar udowodnienie im winy jest prawie niemożliwe. Postępowania karne o handel ludźmi są bardzo trudne i długo się toczą. Liczba zakończonych postępowań jest niewielka. Na przestrzeni 15 lat zakończono jedynie 596 postępowań. Najwięcej z nich zakończono w 2009 roku tj. 109. Należy przy tym zaznaczyć, że liczba zakończonych spraw nie idzie w parze z aktem oskarżenia, bowiem w tym roku jedynie 39 sprawców usłyszało oskarżenie. W związku z tym, że znaczna część ofiar nie zeznaje (tylko 1 ofiara na 1678 pokrzywdzonych decyduje się na ujawnienie przestępczego czynu), sprawcom udaje się uniknąć odpowiedzialności karnej a sprawy są umarzane. W analizowanych la-

tach 37% wniesionych postępowań zostało umorzonych. Za najczęstszy powód umorzenia podaje się niezainicjowanie przestępstwa (81% umorzonych spraw z tego powodu) lub niewykrycia sprawy. Liczba pokrzywdzonych procederem handlu ludźmi wzrosła po wejściu Polski do UE, bowiem otwarcie granic spowodowało łatwiejszy wywóz osób. Procederem tym oprócz rodowitych obywateli zajmują się także cudzoziemcy: szczególnie Bułgarzy, Ukraińcy oraz Niemcy.

Co roku milion osób pada ofiarą procederu handlu ludźmi. W chwili obecnej temat ten przestaje być tabu i coraz częściej mówi się o tego rodzaju czynach. Ofiary także przełamują „zmowę” milczenia przez co łatwiej organom ścigania udowodnić sprawcy winę. Jednak mimo nagłośnienia tego problemu w mediach i telewizji nadal istnieje spora grupa naiwnych ludzi, którzy liczą na uczciwą, wysoko płatną pracę za granicą, bez posiadania jakichkolwiek kwalifikacji, czy znajomości języka. Chcąc ograniczyć proceder handlu ludźmi, należy apelować o to, by młodzi ludzie, którzy najczęściej padają ofiarami, wyrobili w sobie umiejętność ograniczonego zaufania i selekcjonowania przyjaciół oraz by nie dawali się zmanipulować obietnicą łatwego i szybkiego zarobku za granicą. Lepiej kilkakrotnie wszystko skrupulatnie sprawdzić, niż pod wpływem chwili podejmować decyzje, których potem do końca życia można żałować.

Dariusz Charko
mgr prawa Uniwersytetu Warmińsko Mazurskiego w Olsztynie